

Narrativ socialpædagogik giver pædagoger nye handlemuligheder

Anne Breumlund

Cand.mag. og ph.d., lektor ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde,
Aalborg Universitet
anneb@socsci.aau.dk

Inger Bruun Hansen

Cand.mag. og ph.d., lektor ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde,
Aalborg Universitet
ibh@socsci.aau.dk

<https://tidsskrift.dk/FPPU>

Resumé

Denne artikel viser, hvordan en narrativ socialpædagogisk metode skaber nye pædagogiske handlemuligheder i relation til unge med autisme på et specialiseret botilbud. Artiklen bygger på resultater fra et toårigt praksisforskningsprojekt: *Narrativ tilgang i socialpædagogiks arbejde. Et metodeudviklings- og følgeforskningsprojekt på socialområdet i Region Sjælland*. Forskningsresultaterne peger på, at den narrative metode giver nye handlemuligheder i indsatsen i relation til unge med diagnoser og komplekse vanskeligheder. Metoden skaber forandringer hos pædagogerne og udvider mulighederne for forandringer hos de unge med autisme. I artiklen præsenteres kort det teoretiske grundlag og tre centrale narrative begreber i Michael Whites narrative terapi: 'Alternative fortællinger', 'intention' og 'eksternalisering' – som var afsæt for udvikling af narrative redskaber og guidelines for den pædagogiske praksis. Viden blev opnået gennem fortællinger fra praksis i afprøvningsforløbet, hvor pædagogerne mødtes og delte fortællinger i kollektive refleksionsrum. Disse er optaget på lydfiler, tilsendt forskerne som herved har fået et vindue til praksis. En enkelt fortælling, fortalt af en pædagog på et af de deltagende botilbud, eksemplificerer analyse og resultater.

Abstract

A narrative pedagogical approach offers new opportunities for actions in practice.

This article is based on results from a two-year practice research project: *A narrative approach in pedagogical work. A combined method development project and research project within the social service of Region Zealand, Denmark*. The results show that the narrative pedagogical method creates new opportunities for pedagogical actions in practice with young residents with a diagnosis and serious difficulties in specialized residential care institutions. Usage of this method creates changes for the residential social workers as well as increase the possibilities for changes for the young residents.

The article briefly presents the theoretical foundation and three central concepts from the narrative therapy of Michael White: 'alternative stories', 'intention', 'externalization' – which the development of the narrative tools and guidelines for practice are based on. Knowledge are obtained from stories told during the testing period, in which the residential care workers have met and shared stories from practice. Audio files from these sessions were handed over to the researchers, who thereby were able to study the practice. One of these stories told by a residential care worker from one of the participating institutions is used to exemplify the analysis and results.

Nøgleord

Specialiseret botilbud; unge med autisme; narrativ metode i socialpædagogisk praksis.

Keywords

A specialized residential care institution in social services; youngsters with autism; narrative pedagogical method.

Indledning

I denne artikel præsenteres forskningsresultater om en narrativ socialpædagogisk metodes mulighed for at give nye pædagogiske handlemuligheder og skabe forandringer for målgrupper på det specialiserede socialområde. Der analyseres og reflekteres over, hvordan og hvorvidt metoden giver handlemuligheder for pædagoger i relation til en gruppe unge med autisme på et specialiseret tilbud.

Afsættet er forskningsresultater fra et toårigt metodeudviklings- og følge-forskningsprojekt på det specialiserede socialområde i Region Sjælland: *Narrativ tilgang i socialpædagogisk arbejde. Et metodeudviklings- og følgeforskningsprojekt på socialområdet i Region Sjælland* (Breumlund og Hansen 2019a; 2019b)¹.

Projektets design tog afsæt i Region Sjællands udbud om udvikling og implementering af en narrativ socialpædagogisk metode til pædagogisk praksis på det specialiserede socialområde. Det var et krav, at metoden skulle baseres på den narrative terapi, sådan som den er formuleret af den australske socialrådgiver og familierapeut Michael White (White 2006a; 2006b; 2008).

Fra praksisfeltet deltog tre dag- og døgntilbud med tre forskellige målgrupper – hhv. børn og unge med autisme, børn og unge med synshandicap og voksne med autisme, især infantil autisme. Foruden den primære diagnose havde alle individuelt forskellige komplekse vanskeligheder og/eller tillægsdiagnoser. I to tilbud indgik også undervisningstilbud jf. folkeskoleloven. Nogle af de specialiserede tilbud havde arbejdet med elementer af den narrative metode, uden at implementering af metoden var lykkedes. Disse tilbud oplevede et behov for at udvikle metoden til en socialpædagogisk praksis, der – til forskel fra det terapeutiske rum – var domineret af handling, og ved at der ofte var flere mennesker til stede i kortere samtalesekvenser. Derudover var det et krav, at udviklingsarbejdet skulle foregå i samarbejde med en psykolog uddannet i narrativ terapi.

Med en forståelse af 'det narrative' ud fra Michael Whites narrative terapi, placerer metodeudviklingsprojektet sig inden for en specifik tradition i det narrative univers. Whites forståelse blev udbredt i Danmark i nulserne af bl.a. Allan Holmgren og Anette Kofod Holmgren (Holmgren 2014)².

1 Projektet blev finansieret af Region Sjælland og udført af forskere fra Aalborg Universitet.

2 Tilgangen er anvendt over for senhjerneskadede (Stokholm et al. 2016). En litteraturresearch om narrativ metode anvendt i socialpædagogisk praksis kunne ikke udpege en specifik metode, der kunne anvendes i det konkrete set up. En bredere søgning i databaser gav ingen brugbare resultater (Breumlund og Hansen 2019a: 15-16).

Inden for disse rammer udformede artiklens forfattere et praksisforskningsprojekt med et organisatorisk set up for en metodeudviklingsdel samt en følgeforskningsdel, som skulle undersøge:

1. Hvordan kan den narrative tilgang udvikles til en anvendelig metode i socialpædagogisk arbejde i en konkret kontekst i relation til en målgruppe med komplekse fysiske, psykiske og /eller sociale problemstillinger?
2. Hvilke forandringer medfører anvendelsen af den narrative tilgang for beboere og medarbejdere?

Denne artikel angår udelukkende det andet forskningsspørgsmål. Fokus i det følgende er et interessant aspekt vedrørende pædagogernes handlemuligheder, som viste sig i analysen af de forandringer, som metodeanvendelsen medførte for pædagogerne. Her blev det tydeligt, at disse forandringer gav øgede handlemuligheder. I analysen inddrages ét af de medvirkende tilbud – nemlig, behandlingstilbuddet til børn og unge med autisme³. Dette tilbuds målgruppe har forskellige diagnoser inden for autismespektret, individuelle psykiatriske tillægsdiagnoser som angst, psykose, udviklingshæmning, epilepsi og dertil komplekse vanskeligheder som f.eks. udadreagerende adfærd.

Forskningsresultater om pædagogers handlemuligheder baseres på seks pædagogers fortællinger om anvendelsen af de narrative redskaber i praksis med seks unge gennem ni måneder.

Praksisforskningstilgang

Projektet var tilrettelagt med en praksisforskningstilgang, dvs. et tæt samarbejde mellem forskere og praktikere (Uggerhøj 2014)⁴. Det kommer til udtryk i såvel den overordnede organisering af projektet som den lokale organisering af samarbejdet. Ud over en styregruppe nedsat af regionen, blev der etableret en faglig følgegruppe til videns- og erfaringsudveksling på tværs af de tre tilbud og en lokal arbejdsgruppe på hver af de tre tilbud. Samarbejdet mellem forskere og praktikere i de lokale arbejdsgrupper formede sig især som dialog og møder med lokale afdelingsledere og ankerpersoner.

Derudover ses praksisforskningstilgangen i forskeres og praktikers skiftende samarbejdsformer og opgaver i projektperioden. Forskerne havde et tæt samarbejde med den narrativt uddannede psykolog om at udvikle et organisatorisk set up for metodeudviklingen, som kunne matche hverdagen på de tre tilbud, mens udformning og gennemførelse af følgeforskning alene har været forskernes opgave og ansvar. Rammerne for et undervisningsforløb i den narrative metode

3 Der gennemføres i 2020-21 en virkningsevaluering med fokus på de unges forandringer som følge af metoden på dette tilbud.

4 Oversigt over aktører samt rollerne for praktikere og forskere kan ses i Breumlund og Hansen 2019a: 26-27.

for medarbejderne, et implementeringsforløb samt udvælgelse af begreber fra Whites narrative terapi blev fastlagt i et samarbejde mellem forskere og psykolog/underviser i den narrative metode. Hertil hører litteraturvalg samt oprettelse af et digitalt læringsrum for alle medvirkende i de tre tilbud. Udvikling af de narrative redskaber har alene været praktikernes opgave og er foregået som en dialog mellem den narrative underviser og de deltagende pædagoger på hvert tilbud i undervisningen. Udvælgelse af deltagende pædagoger og unge er forestået af det enkelte tilbud. Anvendelsen af redskaber har været medarbejderne's opgave, understøttet af møder i kollektive refleksionsrum styret af en lokal udpeget ankerperson. I disse rum udfoldede og delte pædagogerne fortællinger fra situationer, hvor de havde anvendt den narrative metode og reflekterede herover. Disse forløb er optaget og tilsendt forskerne som lydfiler. Følgforskningen og analysen har været forskernes ansvar. Foreløbige analyseresultater har været forelagt medarbejderne til validering af forskernes forståelser af fortællinger fra praksis, ligesom de lokale arbejdsgrupper har haft mulighed for at korrigere faktuelle fejl mv. i rapporten (Breumlund og Hansen 2019a: 46-47). Forskerrollen er således skiftet fra en nærhed til praksisfeltet i starten af metodeudviklingsforløbet til en distance til praksisfeltet i følgeforskningsperioden.

Det organisatoriske set up på behandlingstilbuddet

På behandlingstilbuddet for børn og unge med autisme medvirkede en gruppe på seks pædagoger i udviklingen og anvendelsen af narrative redskaber i relation til fem-seks udvalgte unge mellem ti og femten år i udvalgte situationer, som medarbejderne fandt særligt pædagogisk udfordrende f.eks. spisesituationer, skift mellem aktiviteter og medarbejderskift. Praksis er karakteriseret ved, at målgruppens funktionsnedsættelser fordrer anvendelse af kommunikative hjælpemidler som f.eks. piktogrammer, social stories, en struktureret pædagogisk tilgang, som er elementer i TEACCH⁵.

I metodeudviklingens start udvalgte forskerne, sammen med den narrative psykolog, tre centrale begreber i Whites narrative terapi: *'Alternative fortællinger'*, *'intention'* og *'eksternalisering'*. Herefter gennemførte psykologen et undervisningsforløb i den narrative teori og de valgte begreber for medarbejderne. I undervisningen udviklede de sammen narrative redskaber og spørgeguides til den konkrete pædagogiske praksis på behandlingstilbuddet⁶. Undervisningsforløbet blev efterfulgt af ni måneders afprøvning, hvor medarbejderne anvendte og videreudviklede de narrative redskaber i relation til de unge. Undervejs mødtes de i månedlige refleksionsrum af to timers varighed og delte fortællinger om og refleksioner over deres indsats fra de situationer, hvor de havde anvendt de nar-

5 Treatment and Education of Autistic and related Communication Handicapped Children.

6 Et sådant set up blev tilrettelagt på hvert af de tre medvirkende tilbud med en tidsmæssig forskydning på tre måneder. Den narrative underviser mødtes i forløbet med deltagerne for at vejlede og justere de narrative redskaber.

rative redskaber. Refleksionsrum blev styret af en lokal ankerperson, oftest en psykolog, ud fra den narrative undervisers spørgeguide og forskernes rammer (Breumlund og Hansen 2019a: Bilag 4 og 5). Forskerne havde bedt medarbejderne nedskrive stikord om, hvad der var foregået, hvem sagde og gjorde hvad i disse situationer, således at de kunne fortælle herom i refleksionsrummene. Den narrative undervisers spørgeguide kunne ankerpersonen anvende til at støtte medarbejderne i at udfolde situationerne i detaljer samt reflektere over anvendelsen af de narrative redskaber. Hvert forløb gav tid til ca. tre fortællinger samt fælles metoderefleksioner.

Teoretiske inspirationskilder i den narrative terapi

Michael Whites formulerede narrative terapi har teoretiske inspirationskilder, som baserer sig på forskellige videnskabsteoretiske opfattelser (White 2006a; 2006b; 2008). Det er langt fra usædvanligt, at metoder i praksis fremstår 'multi-teoretiske' (Kongsgaard 2018).

En grundforståelse i Whites narrative terapi er baseret på den amerikanske kultursociolog Jerome Bruners teorier. Bruner skelner ikke skarpt mellem *'fortællinger om livet'* og *'livet i sig selv'* (Bruner 1990;1999). Identitet er ikke en fast og given størrelse, men den konstrueres socialt på baggrund af det enkelte menneskes fortællinger om sig selv og omverdenens fortællinger om det enkelte menneske. Identitet skabes og forandres gennem fortællinger. Videnskabsteoretisk er tankegangen om, at såvel sprogbrug som fortællinger former menneskers forståelse af virkeligheden og deres identitet, socialkonstruktivistisk. Socialkonstruktivismen hviler på et filosofisk grundlag, hvis forståelse er, at der ikke eksisterer én enkelt og objektiv sandhed om menneskers adfærd og handlinger, men mange forståelser baseret på individuelle, subjektive tolkninger, som omsættes til fortællinger om os selv og hinanden. Muligheder for identitetsforandringer afhænger af disse fortællinger. At det er muligt at foretage et perspektivskifte og at reformulere tolkninger, er metodens grundlæggende filosofiske tankegang. Bruner skelner mellem *'bevidsthedens (eller identitetens) landskab'* og *'handlingens landskab'*. Hvis et menneske f.eks. har en bevidsthed om sig selv som doven, vil alle dets handlinger blive fortalt ind i den historie. Det kan således blive den dominerende fortælling om dette menneske (Holmgren i White 2008: 15).

Et begreb hos White, som også er inspireret af Bruner, er *'intentionalitet'*. Hermed menes, at det centrale i et menneskes handlinger og udsagn er intentionen hermed. Intentioner er forbundet med værdier, principper og håb hos det enkelte menneske (Holmgren i White 2008: 16). Ved at fokusere på den mulige positive intention med et negativt udsagn eller handling bliver det muligt at forandre den dominerende, negative fortælling om et menneske.

Også den franske idéhistoriker Michel Foucaults magtbegreb, knyttet til diskurser og måder at tale på, som betyder, at verden kommer til at fremstå som givet, danner inspiration for Whites narrative terapi (Holmgren i White 2008:

11). Foucault anvender sindslidelse som et eksempel på en moderne magt-diskurs, som kommer til udtryk i de psykiatriske diagnosesystemer. Disse hviler på den antagelse, at psykiske lidelser kan identificeres og klassificeres på samme måde som fysiske problemer. Diagnosesystemer udgør en af forudsætningerne inden for det sociale- og sundhedsfaglige system, som skal hjælpe mennesker med psykiske vanskeligheder. Diagnosesystemet indebærer ifølge Foucault også et magtforhold, da det baserer sig på forståelser af det normale versus det unormale. Ifølge Foucault er den moderne magt situationsbunden, usynlig, disciplinerende og indgår i alle relationer (Foucault 2002). At søge efter én sandhed sætter Foucault og med ham Michael White spørgsmål ved. Da den diskursive magt kommer til udtryk i den måde, hvorpå mennesker omtaler egne og hinandens problemer, er netop dette den narrative terapi fokus (Holmgren i White 2008: 12). Med den narrative terapi er ønsket at forstå menneskers diagnosticerede vanskeligheder, som i denne sammenhæng er autisme – i en bredere livssammenhæng, ud fra filosofien om, at de diagnosticerede vanskeligheder kun udgør en del af disse menneskers liv, deres evner og muligheder. Tanken er, at der altid kan fortælles *'alternative fortællinger'* som modvægt til de diagnoser og problemhistorier, som oftest er i centrum i arbejdet med mennesker med psykiske, fysiske og sociale problemer. Målet er at støtte opbygningen af alternative fortællinger, som kan danne modvægt til de problematiske fortællinger, for at give mennesker med vanskeligheder mulighed for at opbygge en anden identitet end den problematiske.

Desuden søger White at skabe en reflektiv distance til menneskers vanskeligheder ved at adskille problemet fra personen, udtrykt med begrebet *'eksternalisering'*. Herved bliver det muligt at arbejde med at forandre problemet (White 2008).

Narrative redskaber og spørgeguides til pædagogisk praksis

Whites narrative terapi er ikke manualbaseret, selv om han udviklede anvisende kort, som fungerer som ledetråde for at anvende metoden. Tilgangen hviler snarere på et filosofisk perspektiv og tankegang, som også handler om menneskesyn. For at inspirere medarbejderne til denne tænkning udformede den narrative terapeut sammen med medarbejderne anvisende narrative redskaber og spørgeguides. Disse skulle være en hjælp til at omsætte de udvalgte begreber: *'alternative fortællinger'*, *'intention'* og *'eksternalisering'* til forståelser og handlinger, som kunne anvendes i den pædagogiske praksis. Hensigten var, at medarbejderne på sigt kunne praktisere metoden uden støttende spørgeguides.

Som støtte til at forstå og skabe *'alternative fortællinger'* blev *'4-talsmodellen'* udformet med spørgsmål (se Breumlund og Hansen 2019a: 48ff). Denne model skulle anvendes i situationer, hvor en af de unge foretager en foretrukken handling, som er ønsket af såvel den unge som af medarbejderen; handlingen skal afvige fra den unges vanlige handlinger. I sådanne situationer, som sædvanligvis kalder på anerkendelse og ros, skal medarbejderen i stedet sammen med den

unge identificere og undersøge den færdighed, den unge udviser i situationen. Processen drejer sig om at undersøge, hvorvidt færdigheden kan forbindes med et bestemt tema eller værdi i den unges liv, om den unge har udvist denne færdighed tidligere, og om der kan tegnes forbindelser til mulige fremtidige handlinger. Formålet er at fremme de unges foretrukne handlinger (Breumlund og Hansen 2019a: 84).

Den narrative metode sætter også fokus på den mulige positive *'intention'* med adfærd og udsagn i situationer. Metoden søger at ændre de udbredte internaliserende beskrivelser, vi omtaler hinanden med, når vi bliver ramt af irritation eller frustration over andres adfærd eller udsagn. Hensigten er, at medarbejderne frem for at se den unge som irriterende, aggressiv o.l., søger efter en mulig positiv intention i den unges handling eller udsagn. Hertil blev udarbejdet forskellige spørgeguides benævnt *'Fra er til vil'*, som enten kan anvendes sammen med den unge eller sammen med kolleger som refleksionsredskab over og efter en situation (Breumlund og Hansen 2019a: 41-42).

Det tredje begreb *'eksternalisering'* handler om at adskille problem fra person. Her skal medarbejderne have mulighed for at positionere sig i forhold til problemet, så det bliver muligt at arbejde med det, uden at hele personen betragtes lig med problemet. Ifølge den narrative metode er problemer interessante, fordi de rummer viden om, hvad der er vigtigt for et menneske i dets liv, og gør det muligt at se på menneskers ønsker, drømme og muligheder og ikke kun på deres problemer. Også her blev udformet spørgeguides. Desuden blev der præsenteret en teknik kaldet *'et sprogligt vip'*, hvor man sprogligt, ved at lave et tillægsord om til et navneord, adskiller problem fra person. Frem for at sige: Han er rasende, kan man eksempelvis omskrive det til: Raseriet kom til ham (Breumlund og Hansen 2019a: 43-45). Især de sproglige vip blev udbredt i den pædagogiske indsats.

Det var medarbejdernes ansvar at tage initiativ til og være i stand til at reformulere fortællinger om f.eks. unges udfordrende adfærd gennem nye tolkninger, så forandringer for de unge blev mulige. Det skal ikke forveksles med, at metoden skaber forandringer for de unge gennem ydre styring. Hensigten er snarere at indtage en særlig position ved at søge at tage den andens perspektiv og være fødselshjælper for nye fortællinger om den anden, som kan bringe den anden tættere på samt fremkalde egne foretrukne værdier i livet. De narrative redskaber skal guide medarbejderne ind i den narrative tænkning i de konkrete situationer i praksis og udgør ikke en manualbaseret fremgangsmåde.

Undersøgelser- og analysemetoder i følgeforskningen

Medarbejdernes fortællinger og refleksioner i de kollektive refleksionsrum muliggjorde forskernes indblik i praksis. At observere praksis og/eller interviewe de unge var ifølge det specialiserede tilbud udelukket, da det ville være for belastende for de unge pga. deres funktionsnedsættelser. Forskernes viden og erfaring fra et flerårigt forskningsprojekt med lignende målgrupper understøttede dette

(Breumlund og Hansen 2015: Kap. 5). Alle forløb i refleksionsrum blev optaget og tilsendt forskerne som lydfiler. Denne undersøgelsesmetode gav både forskerne indblik i situationer, hvor metoden blev anvendt i praksis, og adgang til viden om medarbejdernes forståelser af metoden og videreudvikling af metoden.

Følgeforskningens kvalitative analyser vedrørende behandlingstilbuddet til børn og unge med autisme baserer sig på udskrift af lydfiler fra de kollektive refleksionsrum; et righoldigt materiale på i alt 314 sider⁷. Indholdet er en kombination af medarbejdernes fortællinger, individuelle refleksioner støttet af ankerpersonens spørgsmål samt fælles refleksioner over anvendelsen af de narrative redskaber. Den enkelte medarbejders fortælling er baseret på notater fra situationerne samt refleksioner i og over praksis. Fortællingerne danner deres eget univers med tids- og handlingsforløb, tema, klimaks/pointer mv. med fortælleren som central person i fortællingen. Nogle fortællinger er dramatiserede med replikker mv. Fortællingerne må betragtes som sociale konstruktioner. Dette materiale danner afsæt for en tematisk analyse.

I det følgende inddrages *Fortællingen om Eriks vrede, når nogen brænder sig*. Denne er valgt, da den udgør en afrundet, sammenhængende fortælling, hvori den unges vanskeligheder, anvendelsen af den narrativ metode samt effekten heraf for den unge og medarbejderen, er særlig tydelig. Herved konkretiseres den analytiske pointe vedrørende forandringer af medarbejdernes handlemuligheder.

Fortællingen om Eriks vrede, når nogen brænder sig

I *Fortællingen om Eriks vrede, når nogen brænder sig* ses, hvordan medarbejderen ved hjælp af en narrativ tilgang flytter fokus fra den unges udfordrende adfærd til at få øje på den unges færdighed og dermed kimen til en alternativ, foretrukken fortælling. Det støtter den unge til at se alternativer til en problematisk adfærd. Situationen udspiller sig i et køkken, hvor en medarbejder er sammen med en unge om at bage, hvilket de gør en gang om ugen. Her forekommer det ofte, at den unge enten går i vrede eller skælder ud, hvis der sker noget uforudset. Det følgende er et uddrag af medarbejderens fortælling:

”Vi står og laver noget. Og der står i den opskrift, at man skal bruge en deciliter kogende vand. Jeg vil lige gelinde tage det der lille decilitermål, som jeg har fået hældt for meget kogt vand op i og stille det hen på bordet, så det er klar til ham, når han skal bage. Og han står og ordner noget andet ved komfuret. [...] Man skal passe lidt på med at gøre to ting på én gang, fordi Erik kun kan forholde sig til én ting ad gangen. Men jeg vil lige gøre det der. Og det brænder jeg mig på. Og jeg får sagt: ’Av, for fanden!’ eller et eller andet. I hvert fald gav jeg udtryk for, at det gjorde det også gjorde [...] Og så bliver han rasende på mig over, at jeg gør det. Og han skælder mig ud og kalder mig en idiot og amatør og sådan noget. Og nogle gange plejer jeg bare at køre det lidt ned, men i stedet for venter jeg lidt, til jeg kan sige noget. Og så siger jeg: ’Tak, fordi du bekymrer dig for mig!’ Og så bliver der stille på sådan en mærkelig måde, fordi nu stod han jo lige og sagde, at jeg var sådan... Og så siger jeg bagefter, at når man bliver forskrækket over

7 Det samlede udskriftmateriale for alle tilbud var 741 sider.

noget, så kan man godt komme til at skælde ud. Og så vender hele historien sig ligesom for ham. Og så siger han: 'Det er rigtigt.'

Og det var [...] ligesom spot on. Det var ligesom det, der var på spil i det. Det var lidt et sats, jeg tog. [...]

... og så siger han, at sådan er det også [i hans familie] og fortæller så en helt sammenlignelig historie med sine forældre, hvor moren har stået i køkkenet og lavet mad og brændt sig lidt, hvor faren så siger: 'Aj, dit fjols! Nu skal du tage dig sammen!' Og han forklarer også: 'Jeg vil jo ikke have, at du kommer til skade, og derfor bliver jeg bekymret og vred.' [...] Og så kommer der en kollega ind [...] der kommer tit lige nogen ind i køkkenet og skal hente noget. Og så genfortæller han hele historien, men ikke så meget, at jeg er et kæmpe fjols, men mere historien om, at jeg har brændt mig, og det var dumt, det er vi enige om, men at han blev forskrækket, og det er ligesom mor og far, og de kan blive vrede og så videre [...]'

Af fortællingen fremgår det, hvordan medarbejderen ved at undersøge den mulige positive intention med Eriks vredesudbrud, får øje på, at Erik faktisk vil vise omsorg for medarbejderen. Ved at sige til Erik: *"Tak, fordi du bekymrer dig for mig!"* gætter medarbejderen denne intention. Eriks fortælling om en lignende tidligere situation med sine forældre viser, at medarbejderen har ramt rigtigt. Erik opbygger en fortælling ved at erindre en tidligere episode i sit liv og forbinde den med den aktuelle situation. Han giver også fortællingen et fremadrettet perspektiv ved at pointere, at det er dumt at brænde sig, man skal passe på. Medarbejderen har ved tidligere vredesudbrud fra Erik forsøgt at stoppe disse. Her lykkes det medarbejderen at være afventende og stoppe vredesudbruddet ved at gætte Eriks positive intention. Hændelsen tillægges herved en ny betydning og der identificeres et tema i Eriks liv. Såvel medarbejderen som den unge får et nyt syn på vredesudbruddet, hvilket åbner for en alternativ fortælling om den unges adfærd og handlemuligheder. Med den narrative metode synes medarbejderen at have forandret sit syn på den unge og den unge oplever sig forstået. Formålet med den narrative metode er at opbygge flere alternative fortællinger til den problematiske, for at den unge kan udvikle og fastholde egne værdier/temaer i sit liv og skabe sig en anden identitet end f.eks. ham 'den vrede unge mand'.

Udtrykket *'At stille sig skulder ved skulder med den unge'* dækker her det skifte i perspektiv, som medarbejderen i eksemplet tilstræber for at hjælpe den unge til at opnå den foretrukne version af sig selv.

Forskningsresultater om medarbejdernes forandringer

I øvrige fortællinger ses, at medarbejdere får nye handlemuligheder i indsatsen. Disse kan bestå i at handle anderledes, end man sædvanligvis ville gøre og – som i ovenstående fortælling – at tilbageholde en handling i en situation. At medarbejderne ser nye handlemuligheder, er der mange eksempler på jf. forskernes sammendrag af centrale resultater fra følgeforskningen:

”at de [medarbejderne] kan anvende den narrative metodes tanker til f.eks. at forblive i eller ændre en situation med udfordrende adfærd. Det er situationer, som er så udfordrende, at det ville være nærliggende at forlade situationen, hvor medarbejderne i stedet ved at anvende et narrativt redskab opnår et mere positivt syn på den unges adfærd og muligheder for at håndtere disse situationer. Også ved at undersøge de unges intentioner får de et andet syn på de unges udfordrende adfærd og kan bedre selv afgrænse sig fra denne. Ved eksternalisering afpersonaliserer medarbejderne sammen med de unge de sidstnævnte problemer og synes dermed lettere at finde konstruktive løsninger. At identificere de unges færdigheder og tykke disse via alternative fortællinger synes at give medarbejderne mulighed for at se og styrke de unges fortrukne handlinger og adfærd. Medarbejderne har forandret deres syn på vanskelighedernes karakter og på handlemuligheder i situationerne. Kort sagt, de synes at have fået et andet syn på de unge og på behandlingsmulighederne i løbet af øveperioden” (Breumlund og Hansen 2019a: 135-136).

Følgforskningens resultater peger på, at den narrative socialpædagogiske metode skaber forandringer for de unge og mere tydeligt – forandringer for medarbejderne. I medarbejdernes fortællinger og refleksioner ses situationer, hvor de forandrer deres forståelser af og syn på de unge. Disse forandringer kommer til udtryk som en kvalitativ styrkelse af pædagogernes refleksive processer både *’in og on action’* (jf. Schön 2001). Medarbejderne synes at opnå større sikkerhed i, fornemmelse for og kompetence til at fortolke de unges handlinger, adfærd og udsagn og til at se forskellige fortolkningsmuligheder af situationer. Herved ser de flere handlemuligheder i situationer, hvor de før kunne opleve et begrænset handlerum og egne handlinger som utilstrækkelige.

Som det ses af ovenstående, medfører medarbejdernes forandrede syn på de unge, at de får flere pædagogiske handlemuligheder til:

- At håndtere situationer med udfordrende adfærd.
- At afgrænse sig fra de unges adfærd.
- At finde konstruktive løsninger på situationer.
- At styrke de unges fortrukne handlinger.

At medarbejderne forandrer syn på de unges vanskeligheder og adfærd ser ud til at åbne for mulige alternative pædagogiske handlinger i til tider fastlåste situationer. Det kan der være forskellige forklaringer på:

- Tilegnelsen af det narrative metodes filosofiske grundlag åbner for refleksioner over flere fortolkninger af situationer i praksis.
- De udviklede narrative redskaber kan også anvendes som kollegiale refleksionsredskaber efter situationer i praksis, hvilket kan styrke faglige refleksionsprocesser.
- Refleksionsprocesser styrkes med de kollektive refleksionsrum og et fælles fagsprog i den narrative metode.

- Medarbejdere har medvirket til at udvikle og tilpasse de narrative redskaber til den konkrete praksis, hvilket er en læreproces.

Således er den narrative metode ikke hele forklaringen på, at medarbejderne får nye handlemuligheder. Et samspil af flere forhold har, som det ses, betydning for følgeforskningens resultater om, at medarbejdernes nye handlemuligheder. Desuden må *Hawthorne-effekten*, dvs. den effekt, der opnås ved, at mennesker, der bliver observeret, forandrer deres handlinger, altid tages i betragtning (Bredsdorff 2011).

Perspektivering

Er den narrativt inspirerede socialpædagogiske metode svaret på alle udfordringer i praksis på det specialiserede socialområde i relation til målgrupper med forskellige diagnoser og komplekse vanskeligheder? Hertil kan kun svares nej.

Følgeforskningen viser, at den narrative metode kan være vanskelig både at forstå og anvende, da den ikke er manualbaseret, men fordrer tilegnelse af den grundlæggende filosofiske forståelse. Det kræver en grundig indføring. Anvendelsen af metoden fordrer også accept af, at de udviklede narrative redskaber og guidelines kun er anvisende. Der er ikke kun én måde at arbejde narrativt på. Den narrative metode lægger vægt på kommunikation og sprog. Sprogbrug må tilpasses målgruppens sproglige evner – især evner til abstrakt tænkning. Derfor vil metoden ikke kunne anvendes som et dialogisk værktøj i relation til alle borgere på det specialiserede socialområde. Sprogbrug må tilpasses de konkrete situationer, den enkelte borger og også pædagogernes egne måder at udtrykke sig på. Metoden kan således ikke rulles ud over praksis som et quickfix på alle pædagogiske udfordringer. Den narrative metode i dette projekt er ikke udformet eller anvendt i en radikal socialkonstruktivistisk ånd. Disse unge med en svær grad af autisme fordrer støttende struktur og tydelige processer. Medarbejderne har måttet støtte de unge til at få øje på egne færdigheder og værdier – herunder foreslå dem ord – som afsæt for at skabe alternative fortællinger, som er foretrukne for den unge. Her kan man ikke se bort fra pædagogernes evne til at håndtere den allestedsnærværende og disciplinerende magt, der jf. Foucault begreb 'pastoral-magt' eksisterer i alt socialt arbejde, hvor en professionel skal hjælpe en borger og ligesom hyrden lede flokken den rette vej (Breumlund og Hansen 2007: 21 efter Meuwisse og Swärd 2004: 258). Pædagogerne må ved anvendelsen af den narrative metode balancere på et knivsæg mellem den styrende rolle og hensigten om meningstilskrivning ud fra de unges værdigrundlag. Der forekommer også i det samlede empiriske materiale eksempler, hvor denne balance tipper mod en styrende rolle på en uheldig måde. Disse er imidlertid ikke medtaget her, hvor fokus er på aspektet om pædagogernes forøgede handlemuligheder.

Hvorvidt lignende resultater kunne være forekommet ved udvikling og implementering af en anden metode kan ikke afvises, ligesom det heller ikke kan

afvises, at det organisatoriske set up og de kollektive refleksionsrum har haft afgørende betydning. I de kollektive refleksionsrum har medarbejderne kunne udfolde og reflektere over pædagogiske situationer, egen rolle og adfærd samt de unges adfærd. Det har øvet evnen til at reformulere forståelser og tolkninger. Det er indlysende, at refleksionsrum, som et rum for kollektive faglige refleksioner over situationer i praksis med afsæt i fælles metodefaglige begreber, kan understøtte udviklingen af pædagogiske handlemuligheder også ved andre metoder end den narrative.

Uanset ovennævnte, peger analysen af pædagogernes fortællinger på, at den narrative metode kan medføre nye pædagogiske handlemuligheder og et forandret syn på de unge. Ligesom metoden kan styrke pædagogernes refleksioner over egen praksis.

Litteratur

- Bredsdorff, N. (2011). 'Hawthorne effekt', i Larsen, S. N. & Petersen, I. K (red.), *Sociologisk leksikon* 1. udg. København: Hans Reitzels Forlag.
- Breumlund, A. & Hansen, I. B. (2015). *Forskningsmetoder til at se forandringer i hverdagslivet hos voksne med kognitive, mentale og kommunikative funktionsnedsættelser. Forskningsprojektet: En fremtid uden dom*. Aalborg: Aalborg Universitet.
- Breumlund, A. & Hansen, I.B. (2004). 'Det bliver i familien', p. 18-32 i Nissen, M.A., Pringle, K. & Uggerhøj, L. (red.), *Magt og Forandring i socialt arbejde*. København: Akademisk forlag.
- Breumlund, A. & Hansen, I.B. (2019a). *Narrativt inspireret socialpædagogik på det specialiserede socialområde. Udvikling af en narrativ metode på Himmelev – et behandlingstilbud til børn og unge med autisme i Region Sjælland*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Breumlund, A. & Hansen, I.B. (2019b). *Narrativt inspireret socialpædagogik på det specialiserede socialområde. Udvikling af en narrativ metode på Synscenter Refsnæs – Det nationale specialpædagogiske ressource- og videnscenter for børn og unge med synsnedsættelse*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1999). *Mening i handling*. Aarhus: Forlaget Klim.
- Foucault, M. (2002). *Viljen til viden. Seksualitetens historie 1*. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- Holmgren, A. (2014). *Fra terapi til pædagogik – en brugsbog i narrativ praksis*. 1. udg. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kongsgaard, L.T. (2018). *Multiteoretisk praksis i socialt arbejde*. 2. udg. Samfundslitteratur.
- Schön, D. (2001). *Den reflekterende praktiker*. Århus: Forlaget Klim.
- Stokholm, H.L. et al. (2016). *Skaden fortæller ikke alt. Fra sygdom og problemer til nyorientering og deltagelse*. Herning: Special-pædagogisk Forlag.
- Uggerhøj, L. (2014). 'Learning from each other: collaboration processes in practice research', i Pösö, T. (red.), *Nordic Social Work Research*. Volume 4: 44-57.
- White, M. (2008). *Kort over narrative landskaber*. København: Hans Reitzels Forlag.
- White, M. (2006a). *Narrativ praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- White, M. (2006b). *Narrativ teori*. København: Hans Reitzels Forlag.